

УДК 316.61-053.4(7/8)

Олена Борисова

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ США

Стаття ознайомлює вітчизняних викладачів і студентів з особливостями дошкільного виховання у США на базі дитячого садка «Ворота знань» м.Тампа-Лутц штату Флорида.

Ключові слова: соціалізація, соціальне виховання, соціальний досвід, чартерна школа.

Статья знакомит отечественных преподавателей и студентов с особенностями дошкольного воспитания в США на базе детского сада «Врата знаний» г. Тампа-Лутц штата Флорида.

Ключевые слова: социализация, социальное воспитание, социальный опыт, чартерная школа.

The article indoctrinates native teachers and students with features of preschool education in the USA on a basis of infant school “Gates of Knowledge”, Tampa City, Florida.

Key words: socialization, social education, social experience, charter school.

Постановка проблеми. З приводу оновлення методів навчання і виховання у сучасній школі точаться дискусії і у колі освітян Сполучених Штатів Америки. Цікавими є принципи, що їх обстоюють сучасні педагоги щодо дітей дошкільного віку. Цей період вважається найвідповідальнішим у подальшому розвитку дітей. Вони починають вчитися пізнанню, мисленню, мовленню, колективної праці. Більшість педагогів, теоретиків і практиків вважають, що дітей дошкільного віку потрібно вчити інакше, ніж старших.

У дошкільному віці діти розвиваються нерівномірно, і школа повинна це враховувати, і

тому потрібно складати програми такі, що саме підходять для дітей, а не навпаки. Фахівці таке викладання називають "відповідним розвитку", коли програми розробляються на основі наукових даних про здібності і можливості дітей відповідного віку.

Ці ідеї разом із науковими пошуками започаткувалися ще у минулому сторіччі, але це не було нормою. Нині ж педагоги вважають, що настав час для докорінних змін. Підтримані Національною асоціацією початкової освіти, Національною асоціацією відділів народної освіти США, висновками спеціалістів, більшість штатів вже на практиці реалізують нові принципи і підходи у вихованні і навчанні дошкільників, у тому числі соціальному вихованні, якому надається особливого значення.

З позицій педагогічної науки соціальне виховання – це процес та результат цілеспрямованого впливу на людину для оволодіння і засвоєння нею загальнолюдських та спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування позитивних ціннісних орієнтацій, соціально значущих якостей. Соціальне виховання передбачає планомірну та впорядковану допомогу людині у розвитку її природно-творчих сил; стимулювання до самовдосконалення, саморозвитку, самореалізації у діяльності, спілкуванні, пізнанні [3,847-848].

У минулі роки увагу громадськості більше привертала старші діти. Та стало очевидним, що кінцевий результат має невисоку якість, і є потреба звернутися до більш раннього віку. Свій внесок внесла і демографія. Підвищується народжуваність, батьки стали більше цікавитися кращими способами навчання, а педагоги-дослідники намагаються задовольнити інтереси батьків. Але часто теоретичні знання дуже відрізняються від того, що роблять педагоги безпосередньо під час спілкування з дітьми [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку психолога із Тафтського університету Девіда Елкінда, початкові класи мають велике значення, що саме у цю пору у дітей формується ставлення до школи і навчання, складається судження про власні здібності, їм ще важко перейти інтелектуально від фізичного, в основному руками, пізнання до абстрактного мислення. Діти народжуються охочими до пізнання. Вони можуть досить довго спостерігати за тим, що їх зацікавило. І те, що дорослому здається грою, для дитини — серйозний процес ознайомлення з оточуючим її світом. І наука доводить, що найефективніший метод у педагогічній роботі з дітьми — це широке використання їх природного нахилу до пізнання із застосуванням при цьому різноманітних форм організації дитячої діяльності та методів роботи з ними.

Більшість педагогів-дослідників впевнені (О.Протасова, О.Радинова, О.Рудницька, М.Сорокова), що діти вчать набагато більш охоче і результативніше, якщо навчальні методи задовольняють їхні специфічні вимоги. Результати досліджень, проведених швейцарським психологом Жаном Піаже, доводять, що саме у дошкільному віці діти переходять від конкретного мислення до абстрактного. Діти повинні осягати новий матеріал у спільній бесіді і на наочному матеріалі. Бажано не стільки говорити дітям, як говорити з ними.

У старших групах дитячого садка педагогам слід приділяти особливу увагу заохоченню дітей до колективної праці і допомагати тим, хто має труднощі із входженням до колективу. На думку професора Іллінойського університету Лілліан Кац, діти, працюючи гуртом, часто не погоджуються, роздумують, роблять щось по черзі, сперечаються і згладжують напруженість у стосунках. Бесідами цього не навчиш. Взаємні стосунки – найперша задача у підготовці дитини до школи. У цьому віці у дітей починає складатися думка про самих себе у порівнянні з оточуючими. Діти ще не розрізняють зусилля і можливості. Тому потрібно дуже обережно підходити до методів оцінки і порівняння, щоб дитина не втратила впевненості у своїх можливостях [1].

Мета статті – зацікавити наукових і практичних працівників новими зарубіжними педагогічними технологіями для доцільного уведення їх у вітчизняну педагогіку.

Виклад основного матеріалу. На розвиток американської системи дошкільного виховання вплинула реалізація програми «Хад Старт» (1965), яка передбачала збільшення асигнувань на створення дошкільних закладів (передусім для дітей із малозабезпечених сімей). Якщо у 1965р. дитячі садки відвідували 10% трьох-чорирьохрічних дітей, то у 1985р. – 40%, а

5-6-річних дітей – 96%. Нині відвідування дошкільних навчальних закладів є нормою підготовки до школи.

Потреби сімей спричинилися до формування різноманітних типів закладів дошкільної освіти.

Кожен штат США має свої освітні стандарти, а кожен заклад працює за власною програмою.

У звичайних групах займається 1-2 дошкільнятків із проблемами розвитку. З ними працюють спеціальний педагог на основі індивідуальної програми і вихователь, чий повноваження поширюються на всю групу. Неповноспроможні діти беруть участь у спільному житті групи, за необхідності їм надають відповідну допомогу. Спільна діяльність із здоровими дітьми має сприяти розвитку їхніх умінь. Як правило, це забезпечує позитивні результати як для неповноспроможних дітей, так і для здорових їхніх однолітків. Діти вчаться жити в інтегрованому суспільстві, з дитинства здобуваючи соціально-комунікативний досвід, виховуючи в собі милосердя і гуманність.

Концепція дошкільного виховання у США полягає у розвитку особистості дитини через набуття нею досвіду. Значна увага приділяється розвитку дитячої творчості та обдарованості. У процесі залучення до мистецтва у дітей розвивають здатність до спілкування.

Приміщення групової кімнати, як правило, поділене на зони (куточки) для організації різних видів діяльності: центр соціодрами (сюжетно-рольової гри), лялькового театру, мистецтва, кулінарії, науково-математичний центр, куточок будівництва і конструювання тощо. Це створює умови для самостійної роботи дітей за їхнім бажанням. Система дошкільного виховання вчить дитину бути вільною, незалежною особистістю. При цьому йдеться про рівність можливостей, а не рівність здібностей, що потребує створення у процесі навчання і виховання умов для врівноваження свободи і порядку, вимогливості й поблажливості щодо кожної дитини.

У Сполучених Штатах Америки немає єдиної державної програми виховання дітей дошкільного віку. Кожний заклад має свою програму. Проте можна стверджувати: *важливе місце* в роботі дошкільних закладів займає *ознайомлення* дітей із *працею дорослих*, розвиток навичок *самообслуговування*, формування умінь ручної праці в роботі з *папером, деревом*, а також *розвиток співробітництва* у спільній трудовій діяльності [1].

Виходячи з того, що *соціальні контакти надзвичайно важливі* для розвитку особистості, дітей знайомлять із навколишнім, зокрема з працею дорослих. На думку американських спеціалістів, діти мають можливість одержати і широке орієнтування в навколишньому, і засвоїти систему соціальних відношень.

Аналіз літературних джерел, підручників і навчальних посібників для вихователів, місячних планів роботи дошкільних закладів дозволяє визначити традиційний зміст роботи з дітьми 3-4 років. Це – відвідання поліції, пожежної команди, молочних і тваринницьких ферм, пошти, перукарні, столярної майстерні, ознайомлення з господарськими предметами [1].

Перші дані про працю діти отримують безпосередньо *на екскурсіях*. Мета екскурсії – накопичити запас початкових вражень за межами дошкільного закладу. Отримання уявлень залежить від конкретного спостереження. Протягом навчального року їх планують не менше *1-2 на місяць*. Суть методики екскурсії – створити у дітей піднятий емоційний настрій, радісне чекання, невимушене спілкування з дорослим, чию працю спостерігають. Дорослий показує і розповідає про те, що він робить, задає запитання. Вихователь *спонукає* дітей *задавати запитання*, по можливості *організовує спільну діяльність* для того, щоб діти могли взяти участь у посильних для них операціях. *По ходу екскурсії вихователь фотографує дітей* і те, що вони бачать. Як правило, екскурсія закінчується тим, що дітей пригощають чим-небудь або дарують щось на пам'ять. Отримані уявлення закріплюються за допомогою читання книг, прослуховування та перегляду дисків, розглядання фотографій. Цікавий прийом – *спільне створення книжки про екскурсію*. Над текстом звичайно працюють і вихователь, і діти. Намічений текст і проявлені фотографії прикрашають спільне «видання». Таку книгу багаторазово читають, розглядають, показують батькам, дітям інших груп.

У американських дитячих садках дітям в іграх, у творчій трудовій діяльності *створюють умови для «самовираження»* придбаних вражень. Самовираження розглядається як найважливіший етап роботи, тому що, з одного боку, дитина має можливість показати, що вона знає, що вміє. З іншого боку, «самовираження» розглядається як один із шляхів організації нової активності. Звідси в основу планування роботи дошкільних закладів покладений принцип *«враження-закріплення-самовираження»*.

Серйозна увага в американських дошкільних закладах приділяється вихованню у дітей *самостійності*. Якщо у 4-5 років дитина опанувала навички самообслуговування, уміння одягатися, самостійно вміє мити і витирати руки, користуватися туалетом, це розглядається як найважливіший показник самостійної особистості. Щоб сформувати необхідні навички самообслуговування, проводяться спеціальні заняття по темах «гігієна», «одяг», «взуття», «туалет», «продукти». Дітей навчають, як варто *берегти* одяг, взуття, як *користуватися* туалетом, як *сервірувати стіл*. З цією метою розроблені спеціальні вправи за методикою М. Монтессорі.

В усіх дошкільних закладах групові кімнати оснащені спеціальним устаткуванням, так що діти мають можливість самостійно обслуговувати себе. У США не розробляють типові проекти дошкільних закладів, очевидно тому не скрізь можна побачити спеціальні помешкання, тобто роздягальню, умивальну кімнату. Шапки для одягу, умивальники можуть бути обладнані і в групі.

Де кілька слів про те, як проводять у садках *чергування*. Характерно, що в кожного вихователя своє уявлення. Так, у дошкільному закладі на території університету діти перебувають усього 2,5 години, тому передбачений лише легкий сніданок. Няньки (асистента вихователя) в групі немає. Але допомагають вихователю по черзі самі діти. Їхнє завдання – сервірувати стіл одноразовими тарілками, стаканами, розливати соки, розкласти печиво. У іншому дитячому закладі вихователь щодня розподіляє обов'язки чергових або за бажанням дітей, або розігруючи лотерею.

Щоденні доручення для кожного дійсно емоційно значимі. Вони зрозумілі конкретністю завдання і тим самим сприяють вихованню відповідального відношення до справи. Звертає на себе *поважне відношення вихователя до чергових, постійна подяка* за зроблену роботу. Проглядається спрямованість, увага до кожної дитини. Така методика розвиває впевненість у своїх силах, відповідальність за доручену справу, іншими словами розвиває ті особистісні якості, виховання яких декларує і вітчизняна дошкільна педагогіка, але не здійснюється в педагогічній практиці роботи багатьох дитячих садів через адміністративно-командний стиль спілкування вихователів із дітьми.

Виходячи з фундаментального положення американської теорії виховання і навчання, розвиток особистості потребує активності. У американських дошкільних навчальних закладах саме *широке поширення знаходить робота з дітьми по дереву і готування їжі*. У групових кімнатах виділені спеціальні зони, де діти мають можливість працювати з деревом, готувати їжу. Зони *обладнані предметами* (верстатами, стелажми для збереження матеріалів, інструментів, плитою), спеціально розробленими фірмами, що займаються виробництвом виробів та предметів тільки для дошкільних закладів.

У методичних рекомендаціях багаторазово підкреслюється: *важливий не стільки кінцевий результат, скільки зусилля дитини*. Особлива увага приділяється питанню про те, коли варто допомагати дитині. Але *основна рекомендація – не робити за дитину*, не нав'язувати своїх рішень. Допомога необхідна в тому випадку, якщо дитина не справляється з завданням, якщо в неї пропадає інтерес і вона не може довести почату справу до кінця.

Роботу з готування їжі разом із дітьми, як правило, вихователь зв'язує з попередніми екскурсіями. Скажемо, діти відвідали ферму, спостерігали збір винограду. У дитячому садку вирішують приготувати з цього дарунка сік.

Самі заняття дуже цікаві, проводяться жваво, емоційно. Широко використовується *сучасна побутова техніка*. Вихователь *фотографує дітей* у ході заняття для наступного спільного створення книги, що не просто констатує факт, а використовується для закріплення

знань, отриманих на заняттях з розвитку мовлення.

Вихователь серйозну увагу звертає на формування у дітей знань про необхідність дотримання правил гігієни. От чому він не боїться давати дітям приготовлену ними їжу. До слова, у США видано багато добре оформлених книг для батьків із серії «Дитина на кухні», де подані рецепти готування найпростіших блюд [4].

У США є школи за різним спрямуванням: мистецьким, природничим, екологічним та іншим. Ці заклади є як державні, так і приватні. У приватних оснащення – краще, а викладачі – сильніші та вимогливіші. Рівень залежить від престижності району, в якому знаходиться школа. Батьки вибирають школу за здібностями та бажаннями дитини, враховуючи також свої матеріальні статки.

Цікавим є дитячий садочок за еколого-природничим спрямуванням. Цей комплекс знаходиться у тропічному лісі (штат Флорида, м.Тампа-Лутц). Діти поділені на групи за віком. Кожна група має свою територію, певне оснащення та грядки, за якими діти доглядають. На ній вони вирощують різні сорти овочів, досліджуючи їх, готують їжу. Більшість занять проводиться на свіжому повітрі на подвір'ї, а не в приміщенні. Діти збирають гербарії, роблять різні вироби з природного матеріалу чи вторинної сировини, малюють, вивчають усе, що пов'язано з природою.

Спостереження за тваринами, рослинами насичуються віршами, казками, історіями, загадками, піснями, іграми, власними придумками. Все перемішується жартами, сміхом, невимушеною поведінкою дітей, але у певних межах. Ніхто не скаже дитині, щоб вона сіла рівно у колі чи рядку: можна розтягтися на травичці чи килимку, як зручно. Підсумком заняття чи декількох може бути виготовлення поробок з відповідного матеріалу, аплікацій, малюнків або простих страв, які потім будуть використаті як полуденок тощо.

Що стосується музичного виховання, то йому у цьому дитячому садку з еколого-природничим спрямуванням надається прикладного значення і змісту. Музика тут є одним із засобів розвитку дитячої особистості. Музичного керівника як посади не передбачено, і музично-естетичну функцію виконує вихователь.

Можна говорити про обмеженість використання музики порівняно з нашими програмами, а можна сказати і про перевантаження наших програм з їх конкретними вимогами до дітей у кожному віці щодо вокальних, танцювальних та інших навичків, що вимагає напруженої систематичної роботи як дітей, так і вихователів.

Кожної п'ятниці батькам видається «Пам'ятка», в якій йдеться про те, що діти вивчали протягом тижня, щоб батьки могли вдома перевірити рівень засвоєних знань дитиною. Також повідомляється тема майбутнього тижня та оголошується подяка батькам, які проводили волонтерську роботу, досить поширену тут [5].

У цьому навчальному комплексі «Державна чартерна школа – приватний дитячий садок» еколого-природничого спрямування кожен клас чи група дитячого садка має власну територію, обнесену парканом. Територія обладнана всім необхідним для занять, є місце для миття рук, прийому їжі, грядки для вирощування овочів, необхідне обладнання для роботи у городі та рухливих ігор, майданчики для гри у футбол тощо.

Чартерні школи – альтернативний тип державної або приватної школи в США, незалежний від адміністрації навчального округу. Такі школи створюються за договором між засновником (окремі особи або групи осіб, зокрема батьків або вчителів, дослідників-новаторів) і представниками держави з метою розширення можливостей освітнього вибору, доступного для батьків. Комбінація автономності, інноваційності та звітності в діяльності чартерних шкіл суттєво підвищує навчальні досягнення учнів, рівень задоволення роботою школи батьків, учнів і вчителів, а також позитивно впливає на всю систему державної освіти, на забезпечення соціальної справедливості, включаючи підвищення якості освітніх послуг для дітей групи ризику [3,995-996].

Школа, про яку йде мова, працює за власною програмою-проектом організованої освіти. При цьому враховуються біоритми, фізіологічні та психологічні особливості дитини. Приміщення не має «казарменного» інтер'єру, меблі зручні, розташовані по зонах. Початок

занять у підлітків зміщено на пізніший час з урахуванням фізіологічних зручностей їх. Цікаво, що учні самі вибирають тему за інтересом на певний час (наприклад, на 1-2 місяці). Цим підтримується інтерес до навчання, отримання потрібної інформації у різний спосіб (література, Інтернет, спілкування з викладачем тощо). Такі школи та навчальні комплекси викликають великий інтерес у батьків.

Висновки. Навіть побіжний аналіз змісту освіти і виховання у США дає підстави для висновків щодо провідних тенденцій у галузі соціального виховання. За умов доцільного використання зарубіжного досвіду соціалізація дошкільника, використання його соціального досвіду може бути більш ефективним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зебзеева В.А. Дошкольное образование за рубежом: история и современность/ В.А.Зебзива. – М. : ТЦ Сфера, 2007. – 128 с.
2. Семіда І. Як навчають дітей у США/І.Семіда // Початкова школа. - 1989. - №11.- С. 49-52.
3. Енциклопедія освіти. За ред. Акад. пед. наук України, гол. ред. В.Г.Кремінь – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Борисова О.О. Сучасні системи музично-естетичного виховання й навчання дітей: навчально-методичний посібник/О.О.Борисова. – К. : ПЦ «Ризографіка», 2011. – 140 с.
5. Борисова О.О. Українське заняття у дитячому садку «Ворота знань»: навчально-методичний посібник/О.О.Борисова. – Тампа (США), 2011. – 42 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Борисова Олена Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки і методики дошкільної освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».

Надійшла до друку 15.12.2012 р.